

Gyermekvállalási tervek a pandémia idején Magyarországon

Betekintő

A két éve tartó pandémia ellenére a 2021 harmadik negyedében történt adatfelvétel alapján a magyar lakosság értékrendjében a család- és gyermekközpontúság változatlanul meghatározó jelentőségű. A gyermekvállalás szoros kapcsolatot mutat a házassággal. A gyermekek tervezésének szándéka az érettségizettek és a diplomások körében erőteljesebb, mint az alacsonyabb végzettségűek között.

A gyermekvállalás előtt állók körében a tervezett gyermekszám alapvetően stabil maradt, nem esett vissza a koronavírus hatására, a két gyermeket tervezők vannak a legnagyobb arányban. A legnépszerűbb a kétgyermekes család eszménye, ezt követi a háromgyermekes családmódel. A huszonéves fiatalok terveiben is két vagy három gyermek szerepel.

A gyermekvállaláshoz szükséges feltételek közül a megfelelő lakáskörülmények, az anyagi biztonság és a biztos munkahely továbbra is kiemelkedő jelentőséggel bír, továbbá szerepet játszik a megfelelő társ és a családi támogatás is. A mélyebben megélt vallásosság elősegíti a gyermekvállalást.

A kormányzati családtámogatási intézkedésekre leginkább az egy- és háromgyermekesek alapoznak terveik során.

Bevezetés

Jelen tanulmány a Hungarostudy 2021 vizsgálat adataira támaszkodva mutatja be a magyar társadalom gyermekvállalással kapcsolatos attitűdjeit: az ideális és tervezett gyermekszámokban bekövetkezett változásokat, a gyermekvállalási megfontolások motivációit, összevetve korábbi kutatási eredményekkel.

Kopp Mária professzor asszony, a Hungarostudy vizsgálatssorozat (1988, 1995, 2002, 2005/2006, 2013, 2021) első 4 felmérésének vezetője így fogalmazott: „Senkit nem kell rábeszélni a gyermekvállalásra. De a tervezett gyermekek vállalását kell segíteni.”¹

Az Európai Unióban 2010-hez képest Magyarorszá-

gon növekedett a legnagyobb mértékben a házasságkötések száma és a gyermekvállalási kedv is, a válások száma hat évtizedes mélyponton van, a magyar családpolitikai modell pedig nemzetközileg is elismert. 2020-ra a KSH adatai szerint a magyar termékenységi ráta elérte a Bokros-csomag előtti szintet, a 2011-es, Unión belüli legalacsonyabb termékenységi mutatóhoz képest 1,23-ról 1,56-ra emelkedett. Míg 2010-ben öt tervezett gyermekből három született meg, mára ez a szám négyre emelkedett. A hivatalos adatok alapján 2020-ban háromszorosan több gyermek született, mint 2019-ben, ami az elmúlt három évtized legmagasabb gyermekszám-növekedése.²

¹Kopp Mária: *Hogyan segíthetjük a kívánt gyermekek megszületését?* Előadás, 2011. 05. 11. (letöltés dátuma: 2021.11.06.)

²KSH Népszámlálás 2020 <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg/nepmozg20/index.html> (letöltés dátuma: 2021.11.06.)

A koronavírus-járvány okozta bizonytalanság a legtöbb országban a pozitív termékenységi trendek elakadásához vezetett. Az európai országok többségében a jövőbeli családalapítási elképzeléseket meghatározó mértékben visszavetette a pandémia.³ Sok esetben a párok a tervekhez képest inkább az elhalasztás mellett döntenek, illetve nem egyszer lemondanak a gyermekvállalásról. Bár a Covid-19 Magyarországon is jelentős mérték-

ben megnehezítette a családok mindennapi életét, a hosszú távú magánéleti terveket, közöttük például a gyermekvállalást, alapvetően érintetlenül hagyta.

Egy 2020. szeptember végi kutatás⁴, amely a magyarok gyermekvállalási hajlandóságát vizsgálta a koronavírus-járvány kapcsán, arra jutott, hogy a járványtól függetlenül a magyarok közel 70%-a tart a gyermekvállalási tervei mellett.

Szakirodalmi áttekintés

2010 óta a vonatkozó kutatások (Életünk fordulópontjai, Ifjúságkutatás 2016, Magyar Fiatalok 2020) eredményeit összevetve megállapítható, hogy sok nyugat-európai országgal ellentétben a magyarok továbbra is kettő körül tervezik a gyermekeik számát. A Magyar Fiatalok 2020 kutatás⁵ szerint (Domonkos et al. 2020) a fiatalok többsége szeretne gyermekeket, akiket a boldogság forrásaként értékelnek. Minden második fiatal vallja, hogy gyerek nélkül nem élhet az ember igazán boldog, kiteljesedett életet, sőt, 38 százalék szerint több gyermek is kell egy teljes családhoz.

Ez a megállapítás összecseng a KINCS azon kutatási vizsgálataival is, amelyeket 2019-ben⁶, majd 2020-ban⁷ készített a gyermekvállalási korban lévő 18-49 év közötti magyarok körében. Az eredmények azt mutatták, hogy erős a többségi vélemény abban, hogy a magyarok kettő vagy több gyermeket tartanak ideálisnak, és a saját életükben is átlagosan 2,3 gyermeket terveznek.

Engler (2018) egyetemista fiatalok családalapítási terveit vizsgáló kutatásában megállapítja, hogy a megkérdezett egyetemista fiatalok 90%-a tervezi a házasságkötést, és átlagosan 2,5 gyermeket terveznek.

A Századvég Politikai Iskola Alapítvány a Kopp Mária Intézettel együttműködve 2020-ban hiánypót-

ló reprezentatív felmérésben⁸ Európa országaiban vizsgálta a családokkal kapcsolatos attitűdöket. A kutatás eredményei szerint Magyarországon vannak a legnagyobb arányban (40 százalék) azok, akik a három gyermeket tartják ideálisnak egy családban, miközben a válaszadók mindösszesen 1%-a tudja gyermektelenül elképzelni az életét.

Az ideális gyermekszám tekintetében az európai „nyugati” tagállamok polgárai közül 61% szeretne 2, 17% 3 vagy több gyermeket, miközben 5%-uk idealizálja a gyermektelen életformát. A visegrádiak esetében a kétgyermekes családmoddelt preferálók aránya hasonló, azonban körükben 27% szimpatizál a nagycsaládos életformával, miközben 3%-uk képzei a gyermektelen életet ideálisnak.

A gyermekvállalási korban lévő magyarok esetében az ideálisnak gondolt gyermekszám meghaladja, a tervezett pedig megközelíti a reprodukcióhoz szükséges 2,1-es szintet.

A közelmúlt kutatásaiban, például a már említett Magyar Fiatalok 2020 kutatásban (Domonkos et al. 2020) a gyermekvállalási kedvet befolyásoló tényezők közül az anyagi helyzet, a biztos otthon és a megfelelő párkapcsolat jelent meg dominánsan.

³<http://www.oekonomus.hu/oecoglobus/a-covid-19-miatti-osszeartsag-nem-a-gyermekszamok-novekedeset-hanem-merseklodeset-eredmenyezte/> (letöltés dátuma: 2021.11.06.)

⁴<http://www.oekonomus.hu/irasok/magyarorszag-i-demografiai-folyamatok-a-koronavirus-arnyekaban/> (letöltés dátuma: 2021.11.08.)

⁵Fiatalok 2020

https://tarsadalomkutato.hu/wp-content/uploads/2021/07/magyar_ifjusag_2020_web-v%C3%9Ag.pdf

⁶Baba-mama kutatás. KINCS, 2019 https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Babamama_kutatas_gyermekeveles_es_munka_20190211.pdf

⁷Gyermekevállalási tervek Magyarországon 2020-ban https://www.koppmariaintezet.hu/docs/KINCS_gyermekevallalasi_tervek_Magyarorszag_2020-ban.pdf

⁸Európa Projekt, Századvég, 2020. <https://szazadveg.hu/hu/europa-projekt/2020-as-kutatas>

Spéder Zsolt demográfus véleménye szerint⁹ a gyermekek számát és időzítését sok tényező befolyásolja. Fontos elsősorban a stabil párokapsolat megléte, a második az alapvető értékbeállítottságok, attitűdök milyensége, és ezt követően jönnek a környezeti tényezők, például a munkavállalás lehetősége és annak összeegyeztetése a családdal, valamint a családtámogatások megléte, típusai és nagyságrendje.

A KINCS egyik kutatása¹⁰ arra világított rá, hogy a nagyszülők aktív jelenléte a családban pozitívan

befolyásolhatja a fiatalok gyermekvállalási szándékát.

Szintén egy KINCS elemzés¹¹, amely a tervezett gyermekek számának alakulását vizsgálta a 2010-es években, több kutatás eredményeit összevetve azt találta, hogy a gyermekvállalással kapcsolatos tervek és a tényleges gyermekszámok közötti különbség okai között több tényező is megfigyelhető: a párokapsolat hiánya vagy elégtelensége, vagy az életkori sajátosságok ugyanúgy, mint az anyagi feltételek hiánya.

A Hungarostudy vizsgálatssorozat

A rendszerváltás óta erőteljes változások zajlottak le a családalapítási- és gyermekvállalási magatartások terén. A Hungarostudy vizsgálatok a fenti témakörökben nagyfokú megbízhatósággal szolgáltatnak adatokat.

A 2002-es felmérés (Kopp és Skrabski 2003) meglepő eredménye volt, hogy a gyermekvállalás a nők esetében több mutató tekintetében a gyermektelenekhez képest rosszabb életminőséggel és lelkiállapottal járt együtt, míg a férfiak esetében ennek az ellenkezője volt jellemző. Ezen kívül a gyermeket vállaló fiatalok anyagi helyzete minden tekintetben lényegesen rosszabb volt, mint a gyermekteleneké.

Mind a gyermekvállalás, mind a kívánt gyermekszám a legszorosabb kapcsolatban azzal volt, hogy a fiatalok nehéz élethelyzetben mennyire számíthatnak partnerükre, házastársukra illetve élettársukra.

A meglévő gyerekek száma a 45 éves kor alatti szülők esetében rendkívül erős, szignifikáns negatív kapcsolatban állt az anya és az apa végzettségével, különösen a nők között, a saját és

a családi jövedelemmel, a gépkocsi tulajdonnal és a saját anyagi helyzettel.

A kívánt gyermekszám viszont az iskolázottsággal pozitív kapcsolatban volt. Az iskolázottabb nők és férfiak is több gyermeket szerettek volna, mint az alacsonyabb végzettségűek, de terveik messze elmaradtak a valóságtól.

2006-ban a Hungarostudy vizsgálatok alapján (Kopp és Skrabski 2009) a 45 év alatti gyermekes szülők egészséggel kapcsolatos életminősége jelentősen rosszabb volt a gyermekteleneknél, mind a nők, mind a férfiak körében. A társadalom legboldogabb csoportjának ennek ellenére a gyeseen lévő édesanyáké bizonyult. A magasabb végzettségű nők lényegesen több gyereket szerettek volna, mint amennyi megszületett.

A 2013-as kutatásban¹² kettőség volt megfigyelhető: egyrészt a különböző párokapsolati formák megjelenése és elfogadottsága szignifikánsan emelkedett, ugyanakkor a házasság még mindig a legelfogadottabb párokapsolati forma volt a fiatalok számára. A gyermekesek átlagos életkora első gyermekük születésekor 24 év volt¹³.

⁹Van néhány reménysugar, de nagyon megnőtt Magyarországon a gyermektelenek aránya https://www.portfolio.hu/gazdasag/20211102/van-nehany-remenysugar-de-nagyon-megnott-magyarorszag-a-gyermektelenek-aranya-interju-508206?utm_source=index.hu&utm_medium=doz&utm_campaign=link

¹⁰Intergenerációs kutatás, KINCS, 2019. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Intergeneracios_kutatasi_jelentes_infografika-val.pdf

¹¹A tervezett gyermekek számának alakulása a 2010-es években, KINCS, 2019. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/KINCS_tervezett_gyermekek_szamanak_alakulasa_20190211_v2.pdf

¹²A magyar fiatalság házasságparti – a Hungarostudy 2013 tanulságai. mindsetpszichologia.hu, 2018.10.14.(letöltés dátuma: 2021.11.11.)

¹³2013-ban 28 év volt az anyák átlagos életkora első gyermekük születésekor Magyarországon, lásd itt: https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0007.html

A 2013 előtti két évtizedben fokozatosan megnőtt az anyák életkora első gyermekük vállalásakor, így a korábbi jóval fiatalabb gyermekvállalási életkoroknak és a 2013-ban első gyermeküket szülőknél már átlagosan 28 éves kornak az összesített hatása a 24 éves kort mutató adat.

Az első gyermek vállalását nem az anyagiak befolyásolták, ugyanakkor a további gyermek vállalásának a kulcsa a biztos jövedelem, az anyagi biztonság, a biztos munkahely, a megfelelő lakáskörülmények, a tervezhetőség, kiszámíthatóság és a jövőkép volt. Nagyobb jelentőséget tulajdonítottak az állami juttatásoknak, ami jelentős változás volt az előző Hungarostudy vizsgálat eredményeihez képest. A gyerekek számában nem volt különbség a házasságból, illetve élettársi kapcsolatból születetteket illetően.

A jelen kutatás eredményei

A Hungarostudy vizsgálatok eredményei révén a gyermekszám-preferenciák hosszabb időtávon keresztül végbement változását követhetjük nyomon. A 2006-os vizsgálatban a kérdés arra irányult, hogy a kérdezett hány gyermeket szeretne, illetve szeretett volna, és a kérdés a teljes mintára vonatkozott. 2013-ban a tervezéssel kapcsolatos kérdések már egy 2000 fős almintára vonatkoztak, amelyben 18-35 évesek voltak. A 2021-es felvétel a korábbiakhoz képest is részletesebben járta körül a gyer-

mektervezés kérdéskörét, noha ezeket a kérdéseket itt sem a teljes mintán kérdezték, hanem csak a 18-40 éveseket magába foglaló, ugyancsak 2000 fős almintán. Elemzésünkben döntően ez utóbbi, 2021-es adatfelvétel adatait vizsgáljuk.

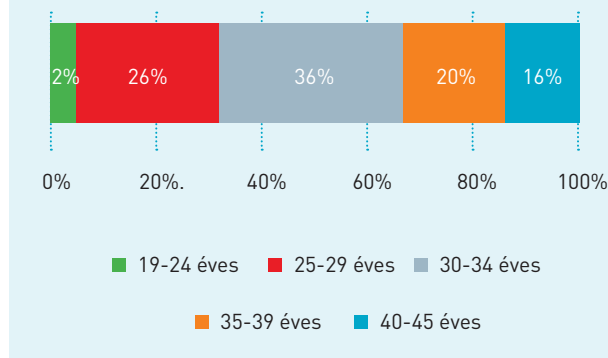
A tervezett gyermekekre vonatkozó válaszok alapján megállapítható, hogy a két legutóbbi adatfelvétel szerint (2013, 2021) a két gyermeket tervezők vannak a legnagyobb arányban.

1. táblázat Gyermeket tervezők aránya a Hungarostudy felvételekben, %

Tervezett gyermekszám	Gyermeket tervező 18-35 évesek aránya, %	
	2013	2021
1 gyermek	21,5	23,8
2 gyermek	72,6	66,4
3 gyermek	5,4	8,9
4 vagy több gyermek	0,6	0,9
Tervezett átlagos gyermekszám (fő)	1,9	1,9

A gyermeket tervezők 54,2 %-a férfi és 45,8 %-a nő. A tervezet gyermekvállalási kor 2021-ben átlagosan 32,3 év (2013-ban 29,7), ezt érdemben nem befolyásolja, hogy a válaszadónak van-e már gyereke. A megkérdezettek leginkább 30-34 éves korukban tervezik a gyermekvállalást, a válaszolók ötöde pedig 35 és 39 éves kora között, de látható, hogy a további gyermekvállalással nagyobb arányú az idősebb kor felé tolódás.

1. ábra Gyermekvállalás tervezett kor megoszlása azoknál a gyermeket tervezőknél, akiknek nincs gyermekük 2021 (N=651)

Ha a családi állapotot vizsgáljuk, megmutatkozik, hogy a már házasságban élőknek van a legtöbb gyermekük, ezért kevesebbet terveznek. Az egyedülállók terveznek leginkább gyermeket, mert ők azok, akiknek a legkevesebb van, az élettársi kapcsolatban élők pedig a házások és az egyedülállók között helyezkednek el a terve-

zett gyermekek tekintetében is. Az érettségizettek és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők inkább szeretnének (még további) gyereket, mint a szakmunkások vagy a legalacsonyabb végzettségűek, akik között nagyobb arányban vannak a gyerekesek.

2. táblázat: Van-e gyermeke és szeretne-e gyermeket legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint, 2021 (%)

Legmagasabb befejezett iskolai végzettség	Van-e gyermeke?			Szeretne-e gyermeket?		
	nincs gyerek	van gyerek	összesen	nem szeretne	szeretne	összesen
Legfeljebb 8 ált.	43,8	56,2	100,0	57,8	42,2	100,0
Szakmunkás	60,0	40,0	100,0	47,8	52,2	100,0
Érettségi	73,7	26,3	100,0	33,5	66,5	100,0
Diploma	64,8	35,2	100,0	40,8	59,2	100,0
Összesen	65,3	34,7	100,0	41,1	58,9	100,0

Azokban a háztartásokban, ahol arról számoltak be, hogy jobb anyagi helyzetben élnek, öt éven belül többen terveznek gyermeket.

3. táblázat: A háztartás szubjektív anyagi helyzete és az öt éven belüli gyermektervezés kapcsolata, %
N=967, p=0,000

A háztartás szubjektív anyagi helyzete	Tervez-e gyermeket a következő öt évben?		
	nem	igen	Összesen
nagyon nehéz	53,3	46,7	100,0
nehéz	45,2	54,8	100,0
tűrhető	35,6	64,4	100,0
jó	26,2	73,8	100,0
Összesen	35,9	64,1	100,0

A 2. vagy 3. gyermek tervezése a huszonéves fiatalok között jellemző, a 30-asok között is a második gyermek tervezése fordul elő nagyobb arányban.

4. táblázat További gyermekeket tervezők aránya a 18-29 éves gyermekek, illetve gyermektelenek körében

További tervezett gyermekek száma	Válaszadó vér szerinti gyermekeinek száma				
	0	1	2	3 vagy több	Átlagosan
0	15,5	14,3	58,7	67,7	18,6
1	10,9	34,3	21,7	13,3	13,4
2	53,0	38,5	2,2	6,7	48,4
3 vagy több	8,6	2,9	2,2	0,0	7,6
Bizonytalan	12,0	10,0	15,2	13,3	12,0
Összesen	100	100	100	100	100

Bizonytalan: Szeretne, de nem tervez, vagy tervez még, de nem tudja, mennyit.

5. táblázat További gyermekeket tervezők aránya a 30-39 éves gyermekek, illetve gyermektelenek körében

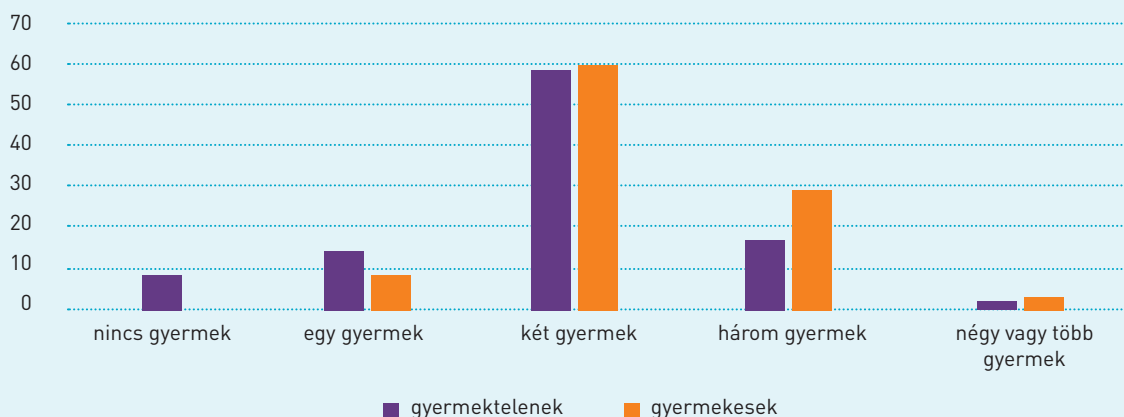
További tervezett gyermekek száma	Válaszadó vér szerinti gyermekeinek száma				
	0	1	2	3 vagy több	Átlagosan
0	24,1	46,0	80,0	82,4	48,9
1	14,1	33,9	8,6	2,2	15,3
2	41,8	9,7	1,4	1,1	20,9
3 vagy több	4,6	2,4	0,5	0,0	2,6
Bizonytalan	15,4	7,9	9,5	14,3	12,3
Összesen	100	100	100	100	100

Bizonytalan: Szeretne, de nem tervez, vagy tervez még, de nem tudja, mennyit.

A gyermekeknek a válaszadók által egy családban ideálisnak tartott számát a 2021-es Hungarostudy első alkalommal vizsgálta. Az eredmények alapján az egy családban ideálisnak tartott gyerekszám átlagosan 2,11.

Az eredmények alátámasztják, hogy a magyarok között az ideális családmódel a kétgyermekes, ezt követi a népszerűségében a háromgyermekes. A gyermekek között jóval magasabb a 3 vagy több gyermeket ideálisnak tartók aránya, mint a gyermektelenek között.

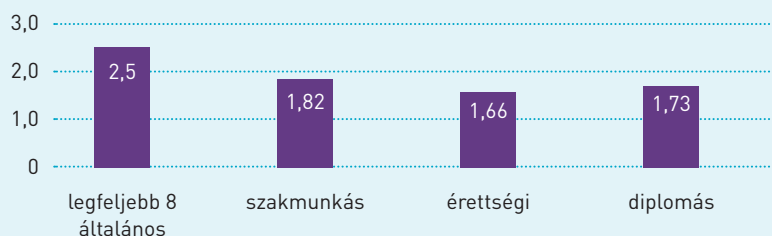
3. ábra Az egy családban bizonyos gyermekszámot ideálisnak tartók aránya a gyermektelenek és gyermekesek között, %

A gyermekes családok településtípusonként mindenütt leginkább 2 gyermeket tartanak ideálisnak, népszerűségben ezt a 3 gyermekes családmódel követi, kivéve Budapesten, ahol az egy gyermeket ideálisnak tartók aránya eléri a 3 gyermekes családmódel népszerűségét. A gyermeket nem tervezők aránya Budapesten a legmagasabb – bár a megkérdezettek elsöprö többsége (94%) itt is a gyermekes életformát tartja ideálisnak.

Az iskolai végzettség szignifikánsan összefügg a meglévö gyermekek számával: U alakú görbe rajzolódik ki, mely szerint, a meglévö gyermekek legmagasabb száma a legalacsonyabb iskolai végzettségűeknél mutatható ki, ezután a szakmunkás végzettségűek következnek, majd az érettségizettek. A diplomások átlagos gyermekszáma magasabb az érettségivel rendelkezőknél, de elmarad a szakmunkás végzettségűektől.

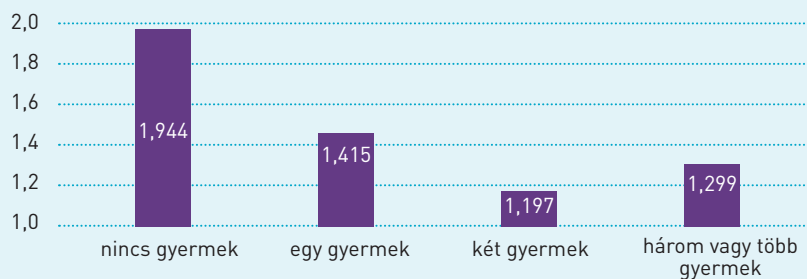
4. ábra Meglévö gyermekek átlagos száma legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint a 18-40 éves gyermekeseknél, 2021, fő

A gyermekvállalási szándékot keresztáblákkal összevetve a kérdezettek nemével, iskolai végzettségével, családi állapotával és életkorával megállapítható, hogy a meglévö gyerekszám a meghatározó. Ugyanis akiknek már van gyermekük és

akiknek több van, azok kevesebbet terveznek, mint akiknek még nincs, viszont a nagycsaládok átlagos tervezett gyerekszám magasabb, mint a kétgyermekeseké.

5. ábra A tervezett gyermekek átlagos száma a meglévö gyermekszám kategóriái szerint

Az adatokat úgy értelmezhetjük, hogy a 18-40 éves válaszolók közül, akiknek még nincs gyermeke (794 fő), azok leginkább két gyermeket terveznek, ami az alminta esetében a kétgyermekes családmoddell tükrozi (5. ábra). Ezt erősíti, hogy az egy gyermekesek (133 fő) leginkább még egyet, de kis részük többet is tervbe vesz a kérdésre adott válasznál. A kétgyermekesek (34 fő), ha a tervezés kérdése felmerül, még egyet, kis részük egynél is többet fontolgat még, míg a 3 vagy több gyermekes válaszolók (6 fő) láthatóan még nagyobb családot is elképzelhetőnek tartanak. Az értelmezésnél figyelembe kell venni a magasabb paritásúak kis esetszámait, és azt is, hogy a tervezett gyermekek vizsgálata kérdőíves adatfelvételben meglehetősen bizonytalanságot hordoz, mert a válaszolóktól olyan jelentőségteljes, több feltételtől is függő esemény bekövetkezését tudakolja, amelyek megvalósulását a kérdőív kitöltésekor nem minden esetben lehet előzetes terveknek megfelelően előre látni.

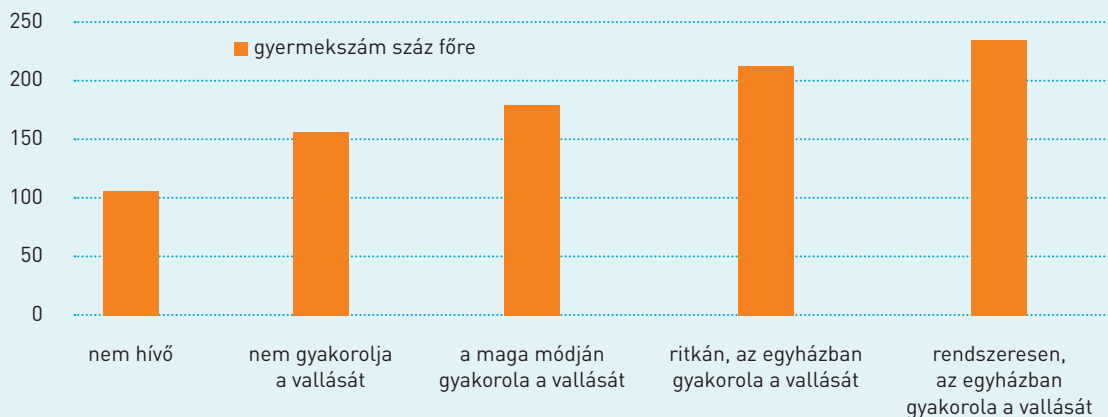
A vallásosság magasabb szintjével jelentősen növekedett az elért gyermekszám. A vallásgyakorlás és a gyerekszám összefüggése jól látható a 6. táblázatban és a 7. ábrán. Legkevesebb gyermeke

6. táblázat. Az adott korcsoportban az elért gyermekszám 100 főre, a vallásosság mértéke szerint

Megnevezés	30-39 évesek	40-49 évesek
Nem hívő	87	105
Nem gyakorolja vallását	93	155
A maga módján gyakorolja vallását	129	180
Ritkán az egyházban gyakorolja vallását	100	212
Rendszeresen az egyházban gyakorolja vallását	185	233
Átlag	103	154

a nem hívőknek van, legtöbb azoknak, akik rendszeresen, egyházukban gyakorolják vallásukat. A maguk módján vallásosak átlagos gyerekszama közép-tájon helyezkedik el.

6. ábra 40-49 éves életkorban elért gyermekszám a vallásosság mértéke szerint

A gyermekvállalás előfeltételei

A gyermekvállalási szándékok sikeres megvalósításának előfeltételei között kiemelkedő jelentőséggel bír a lakás, illetve az anyagi feltételek.

A válaszolók mintegy fele a megfelelő társ meglétét is megjelölte. Az iskola befejezése elsősorban a már érettségivel rendelkezőknek a legfontosabb.

7. táblázat: A gyermekvállalás előtt elérendő célok

Gyermekvállalás előtt elérendő célok	Leadott igen válaszok száma	Leadott válaszok aránya	Igennel válaszolók aránya célonként
Megfelelő lakás	450	22,4	64,1
Anyagi stabilitás, biztos jövedelem	428	21,3	61,0
Megfelelő társ	348	17,3	49,6
Iskola befejezése	201	10,0	28,6
Bizonyítani a munkában, karriert építeni	137	6,8	19,5
Házasságot kötni	106	5,3	15,1
Egészségesnek lenni, meggyógyulni	91	4,6	13,0
Még „szabadon” élni	79	4,0	11,3
Érettség megszerzése a feladathoz	71	3,5	10,1
Külföldön tapasztalatot szerezni	68	3,4	9,7
Egyéb	19	0,9	2,6
Összes válasz	1998	100,0	

Megjegyzés: a kérdést a gyermeket tervezőknek tették fel, a kérdezettek több célt is megjelölhettek, ezért az összes válasz a kérdésblokkban válaszoló 702 fő igenlő válaszainak halmozott értékét jelenti. A leadott válaszok arányának összegzése kerekített érték

A házasságnak, mint a gyermekvállalást megelőző célkitűzésnek a kereszt táblákkal való vizsgálata azt mutatja, hogy a házasság összességében nem tartozik a gyermekvállaláshoz leginkább szükségesnek gondolt feltételek közé, a nők sem térnek el ebben a kérdésben szignifikánsan a férfiaktól, viszont az élettársi kapcsolatban élők számára nagyban meghatározó. Ezt úgy értelmezhetjük, hogy az élettársi kapcsolatban élők szeretnék házasságban élni a gyermekvállalás bekövetkezésekor. A gyermekvállaláshoz szükséges feltételek között szintén nem játszik fontos szerepet a karrierépítés, vagy a még szabad élet, melyek elsősorban a legfiatalabb korcsoportokban találkoznak elfogadással. Bizonyos kedvező körülmények esetén a gyermeket (már) nem tervezők csoportjának egy része mégis elképzelhetőnek tartja további gyermekvállalását (8. ábra). A bizonytalanságot az anyagi feltételek javulása fordítaná gyermekvállalásba: az

anyagi stabilitás, a biztos jövedelem és munkahely, főleg, ha családbarát.

Meglévő két gyermek után harmadik vállalására hajlandó válaszadók között egyrészt az anyagi stabilitás, a biztos munkahely, másfelől a családbarát és rugalmas munkahely lehetősége látszik különösen fontosnak, továbbá a megfelelő egészségi állapot, megfelelő lakáskörülmények, a hosszútávú tervezhetőség és a családi támogatás is jelentős számukra.

A gyermektelenek és az egygyermekesek esetében ezek mellett a „tervezhetőség” és „biztos jövőkép” is számít, valamint a gyermektelenek egy része számára a megfelelő partner megtalálása kiemelten fontos.

A kormányzati családtámogatási intézkedésekre terveik során leginkább az egy- és három- vagy többgyermekesek (vagyis második vagy negyedik gyermeket tervezők) alapoznak.

8. táblázat. A vér szerinti gyermekeik száma szerinti kategóriákban a válaszadók ilyen arányban tartják elképzelhetőnek, hogy különböző kedvező körülmények esetén vállalnának még gyermeket, %

Körülmények	Válaszadó vér szerinti gyermekeinek száma			
	0	1	2	3 vagy több
Anyagi stabilitás, biztos jövedelem	28	26	26	21
Biztos munkahely	33	21	22	19
Családbarát, rugalmas munka lehetősége	17	11	14	8
Megfelelő egészségi állapot	18	15	11	13
Társas támogatás, szülői, baráti segítség	13	3	7	1
Megfelelő lakáskörülmények	11	6	9	6
Jelentős mértékű családtámogatás, például babaváró hitel	4	7	5	6
Hosszú távú tervezhetőség, jövőkép	9	12	8	6
Megfelelő bölcsődei, óvodai ellátás, megfelelő iskola	2	3	2	1
Megfelelő társ, partner, kapcsolat megléte	9	3	2	1
Partnerének kérésére	2	2	2	0
Ha nyerne a „lottón”	2	7	5	4
Megfelelően támogató szakemberek a várandósság és szülés során	0	1	0	1
Egyéb körülmény	3	3	4	0
Nincs ilyen körülmény, semmiképpen nem szeretne több gyermeket	24	44	46	56
Nem tudja, nem válaszolt	6	2	8	8

Megjegyzés: a kérdezettek több feltételt is megjelölhettek.

Gyermeκτηervezés öt éven belül

Az öt éven belül gyermeket tervezők között az életkornak és a tényleges családi állapotnak van a legerősebb hatása, a meglévő gyermekek számának hatása gyengébb a változók kapcsolatában, az öt

éven belüli tervezés kérdését azoknak tették fel, akik az „Ön szeretne és tervez is még gyermeket vállalni” kérdésre igennel válaszoltak (9. táblázat).

9. táblázat. Öt éven belüli gyermeκτηervezés főbb tényezők szerint, %

Megnevezés	Tervez-e gyermeket a következő öt évben?		
	nem	igen	Összesen
Gyermek van-e?			
Nincs gyerek	43,5	56,5	100,0
Van gyerek	4,0	96,0	100,0
Összesen	36,4	63,6	100,0

Megnevezés	Tervez-e gyermeket a következő öt évben?		
	nem	igen	Összesen
Kérdezett neme			
férfi	42,7	57,3	100,0
nő	28,8	71,2	100,0
Összesen	36,3	63,7	100,0
Korcsoport			
19-24 éves	69,2	30,8	100,0
25-29 éves	18,9	81,1	100,0
30-34 éves	12,8	87,2	100,0
35-40 éves	11,3	88,7	100,0
Összesen	36,3	63,7	100,0
Tényleges családi állapot			
egyedülálló	59,0	41,0	100,0
házastársával él	4,6	95,4	100,0
élettárral él	9,6	90,4	100,0
Összesen	36,4	63,6	100,0

Megjegyzés: a kérdést a gyermeket tervezőknek tették fel; a résztáblákban az esetszámok 988 és 990 között alakultak, a szignifikancia mindegyik esetében $p=0,000$ értékű volt.

A terveket akadályozó tényezők

A gyermekvállalási szándékok, tervek megvalósulását akadályozó tényezők között első helyen a már elért gyermekszám áll. Akik számára már a meglévőkkel teljes a család, nem akarnak ebben

változást, vagy párjuk hatására nem terveznek (több) gyermeket, azok nem vágnak már (további) gyermekekre.¹⁴

10. táblázat: A gyermek nem tervezésének okcsoportjai az okok jellege szerint

Nem tervezés okai	Leadott válaszok száma	Leadott válaszok aránya	Válaszolók aránya okonként
Elegendő gyermekszám	291	30,6	42,4
A párkapcsolat hiánya, zavara	195	20,5	28,4
Jövőre vonatkozó kilátások, bizonytalanságok	152	16,0	22,1

¹⁴A kérdőív megfogalmazásában: párja nem szeretne több gyereket; szereti így az életét, nem akar változást; neveli megszületett gyermekeit, így teljes a család.

Nem tervezés okai	Leadott válaszok száma	Leadott válaszok aránya	Válaszolók aránya okonként
Egészségügyi, szülészeti okok	136	14,3	19,7
Anyagi, szociális helyzet	102	10,7	14,8
Szubjektív bizonytalanságérzetek, tudatos gyermektelenség	41	4,3	5,9
A munkaviszony bizonytalansága, és/vagy karrierkilátások	34	3,6	5,0
Összes válasz	951	100,0	

Megjegyzés: a kérdezettek több okot is megjelölhettek, ezért az összes válasz a kérdésblokkban válaszoló 687 fő igenlő válaszainak halmozott értéket jelent. Az egyes okcsoportokba azok kerültek be, akik az összevont okok közül legalább egyet megjelöltek.

A tervezettnél kevesebb gyermek vállalásának okát viszonylag gyakran, főként a huszonévesek esetében, a folyamatban lévő tanulmányok jelentik. Ugyanakkor minden korcsoportban az anyagi körülmények (munkaviszony és kereset) és a kérdett párkapcsolatának stabilitása vagy megerősödése, illetve labilitása vagy gyengülése tűnnek fontos (pozitív vagy negatív irányba) befolyásoló tényezőnek. Az alacsony iskolai végzettségűek esetében „a gyermeknevelés nehézségei, fáradalmi” is a fontosabb gátló tényezők között jelenik meg, valamint (a szakmunkásképzőt végzettek esetében) a „szereti így az életét, nem akart változást” attitűd is.

A párkapcsolat hiánya és/vagy zavara a gyermekvállalás szempontjából az egyik leginkább hátráltató tényező, azok nem terveznek gyermeket, akik-

nek nincs párjuk (e kategóriában a válaszolók 78 %-a egyedülálló) vagy jelenlegi párkapcsolatukat/családi helyzetüket nem érzik megfelelőnek a gyermekvállalás szempontjából.

A jövőre vonatkozó kilátások és bizonytalanságok valamelyik elemét viszonylag sok válaszadó említette a gyermeket nem tervezőknél.¹⁵ Az alacsonyabb (legfeljebb szakmunkás) végzettségűek nagyobb arányban jelölik meg ezeket a tényezőket, felülmúlva az érettségizetteket és a diplomásokat.

A kérdőívben megfogalmazódó szubjektív bizonytalanságérzetek,¹⁶ mint a felelősségvállalástól való félelem, a szándékos gyermektelenség, vagy a munkaviszony bizonytalanságai¹⁷ szinte egyáltalán nem játszanak szerepet a gyermekvállalási szándék elmaradásában.

Összegzés

Jelen tanulmányunkban a 2021-es Hungarostudy adatok alapján mutattuk be a gyermekvállalási magatartás alakulását, az ideális és tervezett gyermekszám összefüggéseit, valamint a gyermektervezési és gyermekvállalási megfontolásokat

meghatározó tényezőket elsősorban a 18-40 éves korosztályt vizsgálva.

Megállapítottuk, hogy a jövőtervekben továbbra is a kétgyermekes családmódel a legelterjedtebb, a 18-35 éves korosztály a pandémia ellenére jelen-

¹⁵Az okcsoportokhoz tartozó változók voltak a kérdőív megfogalmazásai szerint a „nem látja biztosítottak gyermeke jövőjét”; „a COVID-19 járványtól való félelem”; „ilyen világban nem szeretne gyermeket, nincs jövőkép”; „állami támogatások kiszámíthatatlansága miatt”.

¹⁶A kérdőív szerinti megfogalmazásban ide sorolt változók voltak: „a gyermekgondozással járó megterhelés miatt”, „fél a felelősségvállalástól”, „fél a kötöttségtől”, „nem tartja magát alkalmasnak a gyerekekre”, „soha nem akart gyereket, nem vágyik az anyaságra/apaságra”.

¹⁷Ide soroltuk, ha a kérdezett a „fél a munkahelye elvesztésétől, munkahely bizonytalansága vagy hiánya miatt”, és a „hivatása, munkahelyi előmenetele, karrierje miatt” lehetőségek közül legalább az egyiket választotta.

leg két-három gyerek vállalásán gondolkodik, ami optimista jövőt vetít előre demográfiai szempontból. A tervezett gyermekvállalási kor átlagosan 32,3 év.

A gyermekvállalás szoros kapcsolatot mutat a házassággal, hiszen a már házasságban élőknek van a legtöbb gyermekük. A még gyerekkel nem rendelkező érettségizettek és a diplomások nagyobb arányban terveznek gyermeket, mint az alacsonyabb végzettségűek.

A gyermekvállalási megfontolásokban kiemelkedő jelentőségű a megfelelő lakáskörülmények és az anyagi biztonság megléte, a biztos munkahely,

továbbá szerepet játszik a megfelelő társ és a családi támogatás is.

A kormányzati családtámogatási intézkedésekre terveik során leginkább az egy- és háromgyermekesek (vagyis második vagy negyedik gyermeket tervezők) alapoznak.

Összességében látható, hogy a fiatal felnőttek elkötelezettek a család mellett. A most még fennálló gyermekvállalási akadályok lebontásában – amilyen a megfelelő lakáskörülmények és a materiális javak hiánya –, és a gyermekvállalási szándékok sikeres megvalósításában szerepe lehet a családtámogatásoknak is.

Felhasznált irodalom

A COVID-19 miatti összezártság nem a gyermekszámok növekedését, hanem mérséklődését eredményezte. Oeconomus, 2021.02.03. (letöltés dátuma: 2021.11.01.)

A magyar fiatalság házasságpárti – a Hungarostudy 2013 tanulságai. mindsetpszichologia.hu, 2018.10.14. (letöltés dátuma: 2021.11.01.)

A tervezett gyermekek számának alakulása a 2010-es években, KINCS, 2019.

Baba-mama kutatás, KINCS, 2019.

Domokos Tamás, Kántor Zoltán, Pillók Péter, Székely Levente 2020. Magyar Fiatalok 2020. Budapest, Társadalomkutató.

Engler Ágnes 2018. Párkapcsolati elköteleződés és családalapítási szándékok. In: Engler, Ágnes (szerk.) Család és karrier. Egyetemi hallgatók jövőtervei. Debrecen, Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ. 12-41.

Európa Projekt, Századvég, 2020. <https://szazadveg.hu/hu/europa-projekt/2020-as-kutatas> (letöltés 2021.11.04.)

FűrészTünde: A családnak nincs alternatívája. Confessio, 2021/2.

Fűrész Tünde–Novák Katalin: Családbarát évtized 2010-2020, KINCS, 2021.

Gyermekvállalási tervek Magyarországon 2020-ban, KINCS, 2020.

Intergenerációs kutatás a reprodukciós kort meghaladott idősebb generáció és a reprodukciós korban lévő fiatalok körében, KINCS, 2019.

Kamarás Ferenc: Családtervek és gyermekszám preferenciák az „Életünk fordulópontjai” c. vizsgálat tükrében. Demográfia, 2002/4.

Kopp Mária, Kovács Mónika Erika (szerk.): A magyar népesség életminősége az ezredfordulón, Semmelweis Kiadó, 2006.

Kopp Mária–Skrabski Árpád 2003. A gyermekvállalás pszichológiai és szociális háttértényezői a magyar népesség körében. Demográfia 2003/4.

Kopp Mária–Skrabski Árpád 2009. Nők és férfiak egészségi állapota Magyarországon (p. 117-136.) -In: Szerepváltozások: jelentés a nők és férfiak helyzetéről. Szerk. Nagy Ildikó, Pongrácz Tiborné. Budapest: Társi.

KSH Népmozgalom 2020 <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg/nepmozg20/index.html> (letöltés dátuma: 2021.11.10.)

Magyarországi demográfiai folyamatok a koronavírus árnyékában, Oeconomus, 2021.08.05. (letöltés dátuma: 2021.11.10.)

Susánszky Éva – Szántó Zsuzsa (szerk.): Magyar lelkiállapot 2013. Semmelweis Kiadó 2013. Szabó Gábor, Susánszky Éva,

Szántó Zsuzsa Magyarország közérzete – 25 év a lelkiállapot tükrében. http://www.hungarostudy.hu/files/magyarorszag_kozerzete_teljesz.pdf (letöltés dátuma: 2021.11.04.)

Tárkányi Ákos (2009): Családpolitika a gyermekvállalás szolgálatában az Európai Unió országaiban, 1990-2007. Kézirat.

Tárkányi Ákos: A gyermekszám és a vállalkozás kapcsolata. Demográfia, 2006/1.

Van néhány reménysugár, de nagyon megnőtt Magyarországon a gyermektelenek aránya. portfolio.hu, 2021.11.02. (letöltés dátuma: 2021.11.10.)